

УДК 336.71

В. І. Дульська, аспірантка ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”

АНАЛІЗ НОВИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ БАЗЕЛЬСЬКОГО КОМІТЕТУ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ КАПІТАЛУ БАНКІВ

У статті проаналізовано та узагальнено нові вимоги до банківського капіталу згідно з положеннями Базеля III. Висвітлено питання соціально-економічної сутності банківського капіталу. Особливу увагу приділено питанню достатності капіталу банків.

Ключові слова: акціонерний капітал, балансовий капітал, банківський капітал, додатковий капітал, ліквідність, основний капітал, регулятивний капітал.

Постановка проблеми. Нині проблема оцінки достатності капіталу актуальна для банківських установ і для регулюючих органів, покликаних здійснювати нагляд за функціонуванням банківської системи. Різні підходи до оцінки достатності капіталу банку широко обговорюються фахівцями в галузі банківської справи різних країн, дискусії ведуться як у рамках національних банківських систем, так і на рівні міжнародних фінансово-кредитних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даної проблематики займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Основні засади забезпечення банків власним капіталом і його роль у формуванні фінансових ресурсів досліджували такі зарубіжні вчені: Е. Гіл, Р. Коттер, Т. Кох, П. Роуз, Е. Рід, І. Лаврушин, Ю. Бабичева, А. Казак та ін. Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням проблем, пов'язаних із категорією “власний капітал”, особливої уваги заслуговують праці М. Алексеєнко, О. Васюренка, А. Вожжова, І. Гуцала, А. Мороза, І. Зарицької та ін.

Причини такої пильної уваги до даної теми криються в спільній (для банків і для наглядових органів) важливості такого джерела банківських ресурсів, як власний капітал. У діяльності банківських установ капітал (незважаючи на незначну питому вагу його в обсязі пасивів) відіграє істотну роль: на стадії створення банку він служить джерелом для фінансування вкладень в основні засоби, в ході поточної діяльності – використовується для погашення виникаючих збитків, при припиненні діяльності він може бути джерелом погашення зобов'язань перед кредиторами, вкладниками.

Для регулюючих органів капітал служить зручним інструментом, за допомогою якого можна ефективно впливати на діяльність банків, обмежуючи ризиковані операції і стимулюючи надійні вкладення з метою зміцнення стабільності банківської системи та економіки країни в цілому.

На сьогоднішній день питання оцінки достатності капіталу банків має важливе значення для розвитку української банківської системи. По-перше, серйозну заклопотаність фахівців викликає сучасна практика формування “фіктивних” капіталів багатьма, в тому числі і найбільшими організаціями. Вирішення даної проблеми в теоретичному і прикладному аспектах має принципове значення, оскільки банківській діяльності (особливо в умовах сучасної української економіки) властивий ризикований характер. Разом з цим реальна оцінка достатності капіталу банку одночасно зі зростанням капіталізації дозволить підвищити привабливість банківських установ для вкладників і кредиторів, розширити їх ресурсну базу, поліпшить інвестиційний клімат у країні.

Метою статті є аналіз нових вимог до банківського капіталу згідно з положеннями Базеля III, визначення їх переваг і недоліків та розгляд можливості використання світового досвіду задля вдосконалення організації наглядових і регуляторних систем за вітчизняним фінансовим сектором.

Виклад основного матеріалу. Об’єктивна потреба збільшувати капітал банку зумовлена інфляційними процесами, розширенням масштабів банківської діяльності та підвищенням рівня ризику, пов’язаного з мінливістю фінансових ризиків. Через це вкладники висувають дедалі жорсткіші вимоги до банківського капіталу. Враховуючи ту важливу роль, яку банки відіграють у будь-якому суспільстві, регулюючі органи багатьох країн протягом десятиріч встановлювали мінімальні норми (стандарти) достатності капіталу. Капітал був і залишається одним із головних показників, які жорстко регулюються в кожній країні, а з 1988 року – і на міжнародному рівні [4, с. 27].

Одним з важливих завдань розвитку українських банківських установ є зміцнення їх конкурентоспроможності стосовно зарубіжних кредитних організацій, що багато в чому залежить від підвищення адекватності оцінки достатності капіталів комерційних банків міжнародним стандартам, посилення вимог органів нагляду в частині зростання реальної капіталізації кредитних організацій, формування капіталу належними активами.

На підставі вищевикладеного проблеми оцінки достатності власного капіталу надзвичайно важливі як для самих банків, так і банківської

системи в цілому. Розглядаючи поняття “достатність капіталу” як дуалістичну, можна виділити два основні підходи до його розкриття: по-перше, з точки зору суб’єктів регулювання (орган нагляду) і, по-друге, з точки зору об’єктів регулювання (комерційні банки).

Порівняння результатів діяльності банку з результатами діяльності інших банків необхідне для оцінки ролі та місця банку в кредитно-фінансовій системі країни, а також для більш повної оцінки ефективності його роботи.

Разом з тим недосконалість методики визначення достатності капіталу, а також механізму зростання капіталізації банківської системи зменшує інтенсивність фінансування потреб економіки та перешкоджає її сталому розвитку. На сьогодні актуальним є питання визначення оптимальних розмірів капіталу банків, а також шляхів підвищення їх капіталізації, що потребує створення відповідних науково-методичних засад забезпечення рівня капіталізації.

Стан і ресурсні можливості вітчизняної банківської системи істотно впливають на економічне зростання держави. Ефективність діяльності банківської системи значною мірою залежить від рівня її капіталізації, який на сьогодні визначається як занижений [2, с. 74].

Світова фінансова криза загострила необхідність переосмислення принципів регулювання діяльності банків, а також посилила потребу в розробці та впровадженні нових підходів і методів оцінки системних ризиків, створенні конрциклічних норм достатності капіталу та формуванні резервів на покриття можливих збитків за позиками за періоди економічних піднесень і спадів [3; 8].

Саме з цією метою Базельський комітет з банківського нагляду погодив нові, більш жорсткі вимоги до банківського капіталу, взявши за основу рішення, прийняті міністрами фінансів і главами центробанків країн G20 [5]. Головна ідея реформи світової фінансової системи полягає у посиленні стійкості банківської системи за рахунок збільшення ліквідних резервів та поліпшенні якості капіталу [8]. Отже, головними аспектами нової угоди є:

1. *Від рекомендацій до вимог.* Однією з ключових відмінностей нового Базельського документа є перехід від рекомендацій до вимог, за невиконання яких передбачена відповідальність. Банки, які не зможуть привести свою діяльність відповідно до зазначених вимог, будуть змушені знижувати розміри бонусних виплат і скоротити виплати дивідендів за акціями [9].
2. *Вимоги до акціонерного (власного) капіталу.* Мінімальні вимоги до величини акціонерного капіталу підвищені. Якщо раніше ці вимоги становили 2 % від суми зважених за ризиком активів (RWA) до

- вирахування податків, то теперішнє значення становить 4,5 % після відрахування податків. Мінімальна частка власного капіталу повинна бути збільшена з 2 до 4,5 % у період з 2013 до 2015 року [6].
3. *Вимоги до капіталу першого рівня.* Мінімальні вимоги до капіталу першого рівня підвищені. Його частка повинна бути збільшена з 4 до 6 % в період з 2013 року до 2015 року.
  4. *Введення захисного “буфера консервації капіталу”.* “Буфер консервації капіталу” являє собою додатковий резерв, обсягом 2,5 % капіталу першого рівня. Таким чином, сумарні вимоги до капіталу першого рівня становитимуть 7 % (2,5 + 4,5 %). Мета такого резервування, відповідно до прес-релізу Базельського комітету [7], полягає в “гарантії того, що банки будуть підтримувати резерв капіталу, який може бути використаний для амортизації збитків у періоди фінансового та економічного стресу.
  5. *Введення “контрциклічні буфери”.* Крім спостереження за виконанням вимог Базельської угоди, національним регуляторам відводиться роль контролерів обсягів кредитування в національних економіках. Інструмент для виконання даної функції – “контрциклічні буфери”. Призначення його обсягу – від 0 до 2,5 % власного капіталу банку, має перешкоджати надмірному зростанню кредитування в національних економіках [7].
  6. *Співвідношення власного та позикового капіталу (Leverage Ratio).* Базельським документом передбачений контроль співвідношення власного і позикового капіталу з метою визначення безризикового значення. Як безризикове приймається 3 % рівень капіталу першого рівня. Даний показник буде впроваджуватися з 2013 до 2017 року і після коректування стане обов’язковим.
  7. *Контроль ліквідності.* Як інструмент контролю ліквідності наведений показник покриття ліквідності Liquidity Coverage Ratio (LCR). Даний показник контролює покриття відтоку капіталу за 30-денний термін запасом високоліквідних активів. Впровадження LCR планується з 2015 року. З метою контролю достатності фінансування наведений показник Net Funding Stability Ratio (NFSR), що відображає співвідношення між доступним і необхідним обсягами фінансування. Впровадження NFSR планується з 2018 року.
  8. *“Регулярно важливі” банки.* Банки, вплив яких на економіку дуже значний і дефолт яких може послужити причиною подальших критичних змін, названі “Регулярно важливими”. До таких банків пред’являються підвищені вимоги резервів, що стоять досить далеко від граничних значень, зазначених Базельським комітетом.

Посилене регулювання світової банківської системи, на думку представників Базельського комітету, має забезпечити від повторення світових фінансових та економічних криз, подібних тій, яка сталася два роки тому. Автори чергових поправок до базельської угоди про капітал сподіваються, що запропонований пакет змін дасть змогу суттєво посилити фінансовий стан банків та забезпечити їх від прийняття на себе надмірних ризиків [3; 8].

Як бачимо, основні аспекти нової Угоди, що набули чинності 12 вересня 2010 року, спрямовані на посилення мінімальних вимог до капіталу. Набувши чинності, документ не скасовує положення Базель 2, а лише доповнює і підсилює їх.

Планування фінансово-економічної діяльності та розвитку банків повинно ставити перед собою систему науково обґрунтованих положень про їх значення, роль, кінцеву мету функціонування як цілісної системи, шляхи, способи і методи розв’язання проблем розвитку на інноваційній основі. Ці проблеми повинні об’єктивно відображати головні тенденції майбутнього, що виникнуть в Україні внаслідок реалізації соціально-економічної політики розвитку. Система цілей і методів розв’язання проблем може стати основою для побудови моделі розвитку банків у перспективі, формування економічної стратегії й тактики їх розвитку, досягнення головної мети [1, с. 63].

Висновки. На адресу запропонованих Базельським комітетом у рамках “Liquidity Risk Management Consultative Paper” показників ліквідності прозвучало багато критики. Тут основні побоювання полягають у тому, що надмірно великі запаси капіталу будуть сконцентровані в резерві ліквідності.

Під впливом цієї критики вимоги до використання показників ліквідності вийшли досить розмитими, а термін початку їх дії зміщений на 2015 рік, причому включення NSFR і LCR у розрахунок достатності капіталу стане обов’язковим лише з 2018 року.

Ряд банківських організацій у посткризовий період отримали фінансовий прибуток за рахунок використання дешевої урядової фінансової допомоги. Використання подібної практики і в подальшому може послужити причиною нового банківської кризи. У зв’язку з цим нові вимоги Базельського комітету концентрують контроль на рівні власного капіталу.

Вплив кредитного ризику у свій час визнавався Базельським комітетом надзвичайно згубним і був однією з основних причин світової фінансової кризи. Однак змін у систему оцінки ризику внесено не було. Замість цього запропонована проста вимога – власний капітал повинен становити не менше 3 % сукупних активів.

У зв'язку з появою даної вимоги виникло питання: чи не стане таке посилення вимог до капіталу фактичною причиною зупинки кредитування? Тут необхідно зазначити, що в довгостроковій перспективі посилення вимог до достатності капіталу не здійснює істотного впливу на кредитування. Навіть не враховуючи наслідки кризи, вимога щодо капіталізації дозволяє наростити розмір кредитного портфеля до суми, яка в 33 рази перевищує величину власного капіталу.

Список літератури

1. Кльоба В. Л. Вдосконалення аналізу і прогнозування банківської діяльності / В. Л. Кльоба, Р. Л. Кльоба // Інвестиції: Практика та досвід. – 2010. – № 11. – С. 62–64.
2. Коваленко В. В. Методичні підходи до визначення рівня капіталізації банківської системи / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 73–85.
3. Міщенко В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору / В. Міщенко, А. Незнакова // Вісник НБУ. – 2011. – № 1. – С. 4–9.
4. Примостка Л. Методи оцінювання вартості та визначення достатності банківського капіталу / Л. Примостка // Фінансовий ринок України. – 2008. – № 10. – С. 27–29.
5. Basel II capital framework enhancements announced by the Basel Committee [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bis.org/press/p090713.htm.
6. Consultation Paper on further possible changes to the capital. Requirements Directiva [Електронний ресурс] // CEBS's comments on the Commission services. – 2010. – April. – Режим доступу : <http://www.c-ebs.org/documents/Publications/Other-Publications/others/2010/Comments-to-CRDIV.aspx>.
7. Countercyclical capital buffer proposal [Електронний ресурс] // Consultative document. – 2010. – July. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs172.htm>.
8. Strengthening the resilience of the banking sector [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs164pdf>.
9. Tarullo D. Financial regulation in the wake of the crisis / D. Tarullo / Speech at the Peterson Institute for International Economics. Washington DC. – 2009. – 8 June. – Режим доступу : <http://www.bis.org/review/r0906d.pdf>.

Отримано 16.08.2012

Summary

The article analyzes and summarizes the new requirements for bank capital under Basel III regulations, determines their advantages and disadvantages and considers the use of international experience to improve the organization of supervisory and regulatory systems for the domestic financial sector. Particular attention is paid to the capital adequacy of banks.

Дульська В.І. Аналіз нових рекомендацій базельського комітету щодо регулювання капіталу банків [Текст] / В.І. Дульська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць : заснований у 1999 р./ Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. - Вип. 35.- С. 266-271.